

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.08.2015, sp. zn. 30 Cdo 4389/2013, ECLI:CZ:NS:2015:30.CDO.4389.2013.1

Číslo: 44/2016

Právní věta: Nepodal-li poškozený odvolání proti odsuzujícímu rozsudku, který byl v jeho prospěch zrušen v důsledku odvolání podaného jiným obžalovaným, jde zásadně o případ zvláštního zřetele hodný ve smyslu 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. (ve znění pozdějších předpisů).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.08.2015

Spisová značka: 30 Cdo 4389/2013

Číslo rozhodnutí: 44

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náklady řízení, Odpovědnost státu za škodu

Předpisy: § 8 odst. 3 předpisu č. 82/1998Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání žalobkyně částečně zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 10. 9. 2013, sp. zn. 17 Co 317/2013, a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Žalobkyně se domáhala po žalované zaplacení částky 192 687,40 Kč z titulu náhrady škody, která jí měla vzniknout v důsledku trestního stíhání, v němž byla obžaloby zproštěna.

2. Obvodní soud pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 26. 3. 2013 řízení o žalobě zastavil v části, v níž se žalobkyně domáhala zaplacení částky 974 Kč s příslušenstvím (výrok I.), uložil žalované povinnost zaplatit žalobkyni částku 174 303,90 Kč s úrokem z prodlení z této částky ve výši 7,5 % ročně od 20. 7. 2012 do zaplacení (výrok II.), zamítl žalobu v části, v níž se žalobkyně na žalované domáhala zaplacení částky 17 409,50 Kč s příslušenstvím (výrok III.), a nepřiznal žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV.).

3. K odvolání žalobkyně i žalované Městský soud v Praze rozhodl rozsudkem ze dne 10. 9. 2013 tak, že odvolání žalované proti zamítavému výroku rozsudku soudu prvního stupně o věci samé ohledně částky 2 000 Kč s příslušenstvím odmítl, jinak ohledně částky 15 409,50 Kč s příslušenstvím rozsudek v tomto výroku potvrdil (výrok I. rozsudku odvolacího soudu), změnil výrok o věci samé

rozsudku soudu prvního stupně tak, že žalobu o uložení povinnosti žalované zaplatit žalobkyni 174 303,90 Kč s příslušenstvím zamítl (výrok II. rozsudku odvolacího soudu), a nepřiznal žádnému z účastníků právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok III. rozsudku odvolacího soudu).

4. Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně. Žalobkyně se svým nárokem na náhradu škody obrátila na žalovanou prostřednictvím žádosti, která byla žalované doručena dne 19. 1. 2012 a které žalovaná nevyhověla. Ze spisu Krajského soudu v Plzni bylo zjištěno, že proti žalobkyni bylo zahájeno trestní stíhání usnesením ze dne 5. 1. 2007 pro trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1, 4 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve spolupachatelství podle § 10 odst. 1 písm. c) trestního zákona, proti kterému žalobkyně nepodala stížnost. Na žalobkyni byla dne 25. 4. 2007 podána obžaloba, přičemž trestní stíhání skončilo rozhodnutím Vrchního soudu v Praze, jako soudu odvolacího, ze dne 10. 10. 2011, jímž byla žalobkyně obžaloby v plném rozsahu zproštěna podle § 226 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu. Soud současně konstatoval, že žalobkyně, jako obžalovaná, nepodala odvolání proti odsuzujícímu rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 28. 2. 2008.

5. Odvolací soud shledal opodstatněným odvolání žalované, když oproti soudu prvního stupně dospěl k závěru, že žalobkyně nesplnila základní podmínku předpokladu uplatnění nároku na náhradu škody z nezákonného rozhodnutí ve smyslu § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), (dále též jako „OdpŠk“). Soud prvního stupně sice správně hodnotil, že přiznání náhrady škody nebrání skutečnost, že žalobkyně v trestním řízení nevyčerpala stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání; s obdobným závěrem vztahujícím se k nepodání odvolání se již odvolací soud neztotožnil. Dopady usnesení o zahájení trestního stíhání jsou odlišné od odsuzujícího rozsudku. Názor soudu prvního stupně, že by podmiňování přiznání náhrady škody podáním odvolání proti odsuzujícímu rozsudku bylo formalistickým postupem, není správný. Skutečnost, že odvolání proti dřívějšímu rozsudku podal jiný spoluobžalovaný, což bylo žalobkyni ku prospěchu, dle odvolacího soudu nemění ničeho na nenaplnění předpokladu přiznání nároku na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím. Jelikož žalovanou nebyly tvrzeny žádné důvody hodné zvláštního zřetele, soud vyhovující výrok o věci samé změnil tomu odpovídajícím způsobem a žalobu zamítl.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

6. Rozsudek odvolacího soudu, v rozsahu výroku II., žalobkyně napadla dovoláním, přičemž uvedla, že se odvolací soud v napadeném rozhodnutí odchyloval od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu a že rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která dosud v rozhodování dovolacího soudu nebyla řešena.

7. Nesprávný je závěr odvolacího soudu, že dovolatelka nemá nárok na náhradu škody dle ust. § 7 a § 8 zákona č. 82/1998 Sb., neboť v rámci trestního řízení nenapadla rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 28. 2. 2008. Takové rozhodnutí je v rozporu s výkladem příslušné normy Ústavním soudem, je veskrze formální, protiústavní a (především) nelogické. Pokud trestní řád připouští postup ve smyslu ustanovení § 261 trestního řádu, tedy zrušení rozhodnutí nalézacího soudu i ve vztahu k obžalovaným, kteří odvolání nepodali (*beneficium cohaesionis*), pak takové právo nemůže být k tíži dovolatelky, navíc za situace, kdy po druhém odsuzujícím rozsudku Krajského soudu v Plzni již odvolání podala, a právě v té souvislosti byla obžaloby zproštěna. Pokud Ústavní soud označil za přehnaný a formální požadavek, aby pro naplnění práva na odškodnění byla podána stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, pak by analogicky mělo být vykládáno, pokud si obžalovaný nepodá odvolání za situace, kdy odvolání podali ostatní obžalovaní.

8. Dovolatelka rovněž vytýká, že v řízení nebyla poučena o tom, že by měla doplnit skutková tvrzení o okolnostech zvláštního zřetele hodných. Dovolatelka v tomto spatřuje rozpor s ustanovením § 118a odst. 1 resp. § 119a odst. 1 o. s. ř.

9. Žalovaná se k dovolání žalobkyně nevyjádřila.

III.

Přípustnost dovolání

10. Nejvyšší soud, jakožto soud dovolací (§ 10a o. s. ř.), při projednání dovolání a rozhodnutí o něm postupoval podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013 (srov. část první, čl. II, bod 7 zákona č. 404/2012 Sb. a část první, čl. II, bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.) – dále též jen „o. s. ř.“

11. Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, zastoupenou podle § 241 odst. 1 o. s. ř. Dovolání též splňuje zákonem vyžadované náležitosti (§ 241a odst. 2 o. s. ř.). Nejvyšší soud se proto dále zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

12. Nejvyšší soud uvedl již např. v usnesení ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. [29 Cdo 2394/2013](#), publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4/2014: „má-li být dovolání přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2013 proto, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla řešena, musí být z dovolání patrné, kterou otázku hmotného práva má dovolatel za dosud nevyřešenou dovolacím soudem.“

13. Tomuto požadavku dovolatelka vyhověla, neboť v dovolání je naznačena právní otázka, kterou dovolací soud doposud neřešil, spočívající v posouzení, zda lze vyloučit nárok na náhradu škody spočívající ve vynaložených nákladech obhajoby za situace, kdy obžalovaný nepodá odvolání proti odsuzujícímu rozsudku, který je zrušen v důsledku odvolání podaného jiným obžalovaným.

IV.

Důvodnost dovolání

14. Podle § 8 odst. 3 OdpŠk ve znění zák. č. 160/2006 Sb., nejde-li o případy zvláštního zřetele hodné, lze nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím přiznat pouze tehdy, pokud poškozený využil v zákonem stanovených lhůtách všech procesních prostředků, které zákon poškozenému k ochraně jeho práva poskytuje; takovým prostředkem se rozumí řádný opravný prostředek, mimořádný opravný prostředek, vyjma návrhu na obnovu řízení, a jiný procesní prostředek k ochraně práva, s jehož uplatněním je spojeno zahájení soudního, správního nebo jiného právního řízení, nebo návrh na zastavení exekuce.

15. Je ustálenou soudní praxí, že podle OdpŠk odpovídá stát i za škodu způsobenou zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozhodnutím trestního soudu; protože zákon tento nárok výslovně neupravuje, vychází se z analogického výkladu úpravy nejbližší, a to z úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, za něž je považováno rozhodnutí, jímž se trestní stíhání zahajuje; neposuzuje se tedy správnost postupu orgánů činných v trestním řízení při zahájení trestního stíhání (nejde o nesprávný úřední postup), rozhodující je výsledek trestního stíhání.

16. Dle § 160 odst. 1 zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), nasvědčují-li prověřováním podle § 158 zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o

zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného, pokud není důvod k postupu podle § 159a odst. 2 a 3 nebo § 159b odst. 1. Výrok usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat popis skutku, ze kterého je tato osoba obviněna, aby nemohl být zaměněn s jiným, zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován; obviněný musí být v usnesení o zahájení trestního stíhání označen stejnými údaji, jaké musí být uvedeny o osobě obžalovaného v rozsudku (§ 120 odst. 2). V odůvodnění usnesení je třeba přesně označit skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání.

Dle § 160 odst. 7 trestního řádu, proti usnesení o zahájení trestního stíhání je přípustná stížnost.

Dle § 261 trestního řádu, prospívá-li důvod, z něhož rozhodl odvolací soud ve prospěch některého obžalovaného, také dalšímu spoluobžalovanému nebo zúčastněné osobě, rozhodne odvolací soud vždy též v jejich prospěch. Stejně rozhodne ve prospěch obžalovaného, kterému prospívá důvod, z něhož rozhodl ve prospěch zúčastněné osoby.

Dle § 245 odst. 1 trestního řádu ve znění účinném do 31. 8. 2012, opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně je odvolání.

17. Je na místě připomenout, že podmínka obsažená v ust. § 8 odst. 3 OdpŠk nesplývá v jedno s podmínkou náležitého odstranění nezákonného rozhodnutí, která je vyjádřena v § 8 odst. 1 a odst. 2 OdpŠk. Na uvedeném nemění ničeho ani ta skutečnost, že odstranění závažných rozhodnutí bývá obvykle důsledkem využívání opravných prostředků.

18. Jediným řádným opravným prostředkem proti usnesení o zahájení trestního stíhání je stížnost, jež je považována za dostatečně efektivní opravný prostředek zpravidla pouze proti zásadním či flagrantním pochybením ze strany policejního orgánu. Na vyčerpání uvedeného opravného prostředku pro účely poskytnutí náhrady škody spočívající v účelně vynaložených nákladech obhajoby tedy zásadně nelze trvat, ledaže by v konkrétním případě byly dány důvody hodné zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady škody (viz nálezy Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2011, sp. zn. [Pl. ÚS 35/09](#)). Nezákonnost trestního stíhání bývá zpravidla konstatována až jeho pravomocným zastavením či zproštěním obžaloby.

19. Jelikož odvolání proti odsuzujícímu rozsudku soudu v trestním řízení je obvyklým prostředkem vedoucím k odstranění trestního stíhání zahájeného na základě nezákonného usnesení o zahájení trestního stíhání, je nutné odvolání považovat za efektivní prostředek, jehož vyčerpání zásadně podmiňuje poskytnutí náhrady škody spočívající v účelně vynaložených nákladech obhajoby. Představě o analogickém užití závěrů, ke kterým dospěl Ústavní soud a Nejvyšší soud při řešení otázky, zda-li přiznání nároku na náhradu škody způsobené zahájením a vedením trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozhodnutím soudu, brání nevyčerpání stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání, tedy nelze přisvědčit.

20. Podmínka stanovená v § 8 odst. 3 OdpŠk vychází z obecné právní zásady prevence (srovnej např. nálezy Ústavního soudu ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. [IV. ÚS 618/08](#), či důvodové zprávy k OdpŠk a zák. č. 160/2006 Sb.), neboť vylučuje odpovědnost státu za okolnosti, kdy poškozený využitím dostupných právních prostředků mohl odvrátit jemu hrozící škodu, ale neučinil tak. Situaci, že nezákonné rozhodnutí vyvolávalo škodlivé následky, tak z části zapříčinil sám poškozený, který mohl a měl využít opravných prostředků, jimiž byl vybaven k obraně proti nezákonným rozhodnutím. Podání opravných prostředků proti rozhodnutím, které (poškozený) účastník vnímá jako škodlivé, lze jednak předpokládat, neb se v zásadě každý snaží limitovat vlastní újmy, jednak je i procesní aktivitou zásadně chtěnou, jelikož přispívá k dosahování vysoké úrovně rozhodování. S ohledem na uvedenou zásadu prevence vzniku škod je nutné trvat na tom, aby nezákonné rozhodnutí bylo odstraněno v co možná nejkratší době.

21. K naplnění účelu trestního řádu, jímž je úprava postupu orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni, významně

přispívá kontradiktorní postavení obžalovaného vůči obžalobě. Trestní řád též v § 2 odst. 5 výslovně uvádí, že orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v tomto zákoně a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Obžalovaný je osobou, u níž se předpokládá, že v první řadě bude uplatňovat svá práva tak, aby v řízení nedošlo k vydání pro ni nepříznivého nezákonného rozhodnutí, a dojde-li již k vydání takového rozhodnutí, aby bylo odstraněno. Umožněno je ovšem též, aby nezákonné rozhodnutí bylo za určitých okolností odstraněno navzdory nedostatku v jednání obžalovaného. Odvolání ve prospěch obžalovaného tak mohou podat další osoby v trestním řádu vyjmenované, v neposlední řadě státní zástupce, jež tak může učinit i proti vůli obžalovaného (viz § 247 trestního řádu). Zásada *beneficium cohaesionis*, zakotvená v § 261 trestního řádu, dále umožňuje změnu rozhodnutí i ve prospěch té osoby, která nepodala odvolání (dovolání), jestliže jí prospívá důvod, pro nějž bylo změněno rozhodnutí ve prospěch osoby, která podala odvolání (dovolání). Je-li již nezákonné rozhodnutí odstraněno na základě aktivity osoby odlišné od obžalovaného, neztrácí se zájem na tom, aby obžalovaný v dalším průběhu trestního řízení (opět) řádně uplatňoval svá práva. Vyznívá proti zásadám trestního procesu, v němž je dbáno na zachování možnosti uplatnění práv osob, proti nimž se řízení vede (viz např. § 2 odst. 13 trestního řádu), aby obžalovaný byl v tomto uplatňování práv bez závažných důvodů byt jen omezován.

22. Nelze přehlížet, že zájem obžalovaného řádně vést svou obhajobu může být ovlivněn též úvahami ekonomického charakteru. Zvláště za situace, že již vůči obžalovanému v daném trestním řízení byl vydán odsuzující rozsudek s relativně málo významným trestem, může být motivace k dalšímu uplatňování práv nízká, a to ačkoliv je přesvědčen o své nevině. Za dané situace může být pro motivaci obžalovaného významné, zda mu v případě úspěchu budou nahrazeny náklady, které na svou obhajobu vynaložil, či dále vynaloží.

23. Byl to právě výklad výjimky založené v 8 odst. 3 OdpŠk, tedy případu zvláštního zřetele hodného, kterážto individuální okolnost by jinak bezpodmínečně vyžadovala využití všech procesních prostředků, které zákon poškozenému k ochraně jeho práva poskytuje. V R 31/2010 velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ještě vyložil, že nejde-li o případ zvláštního zřetele hodný, soud přizná obviněnému, který byl v trestním řízení zproštěn obžaloby nebo proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno, náhradu škody jen tehdy, podal-li proti usnesení o zahájení trestního stíhání stížnost. Uvedený rozsudek však byl zrušen již zmíněným nálezem pléna Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2011, sp. zn. [PL. ÚS 35/09](#). V něm Ústavní soud dospěl k závěru právě opačného, totiž že „obviněnému náleží nárok na náhradu škody, i když nepodal stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, ledaže by tu (opět) (v konkrétním případě) byly dány důvody hodné zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady škody.“ Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu pak přijal rozsudek ze dne 13. 6. 2012, sp. zn. [31 Cdo 2805/2011](#), s obdobným právním závěrem (viz R 121/2012).

24. Obdobný výklad proto zaujímá dovolací soud i ke zde řešené právní otázce. Nepodal-li poškozený odvolání proti odsuzujícímu rozsudku, který byl v jeho prospěch zrušen v důsledku odvolání podaného jiným obžalovaným, jde o případ zvláštního zřetele hodný ve smyslu 8 odst. 3 OdpŠk.

25. Dovolání je tedy rovněž důvodným.

26. Jelikož odvolací soud založil své rozhodnutí v dovoláním napadeném výroku na nesprávném právním závěru, že s ohledem na § 8 odst. 3 OdpŠk nelze náhradu škody spočívající ve vynaložených nákladech obhajoby žalobkyni přiznat, a nezabýval se již dalším argumentem obsaženým v odvolání žalované, nemohl dovolací soud přistoupit ke změně rozsudku odvolacího soudu a dle § 243e odst. 1 o. s. ř. rozhodnutí odvolacího soudu v napadeném výroku zrušil. Dovolací soud současně zrušil též závislý výrok o náhradě nákladů odvolacího řízení. Jelikož dovolací důvod nesprávného právního

posouzení otázky byl uplatněn důvodně, bylo již nadbytečné zabývat se namítanými vadami, jež dovolatelka shledává v chybějícím poučení podle ust. § 118a odst. 1 resp. § 119a odst. 1 o. s. ř.